

В. Локтєв, академік НАН України, академік-секретар Відділення фізики і астрономії НАН України:

«...*Академія працює ефективно.* Такий погляд не є упередженим, хоча, слід визнати, його носіями переважно є та частина працівників академії, які вже зробили кар'єру, досягли стабільного професійного й відносно пристойного побутового рівня (отримуючи і зарплату, і пенсію), словом, ті, хто має більш-менш усталене життя, керує групами, лабораторіями, відділами, кафедрами, інститутами. Серед них, звичайно, уже обрані до лав академії та працівники президії НАН України. Більшість із них сумлінно виконують свої обов'язки, публікуються, мають учнів, заслуги і свідомо вважають, що за умови підвищення фінансування (що, звичайно, потрібно робити за будь-якого розвитку ситуації) все само собою виправиться і ми знову вийдемо на передові рубежі. Пройшовши певний шлях і маючи власний досвід, ці по-своєму мудрі люди застерігають від помилок, бояться втратити те, що тяжко вибудовувалося впродовж багатьох років і що так легко зруйнувати. При цьому вони ностальгічно згадують славні радянські часи, тодішню величезну роль науки в розвитку освіти, культури, обороноздатності й підвищенні статусу країни як однієї з найвпливовіших у світі, ті часи, коли академія була потужним, авторитетним державним органом, думку якої не міг ігнорувати жоден можновладець, а представники академії обов'язково входили до складу колегій усіх міністерств. Вони наводять безліч прикладів, які дійсно свідчать про славетне минуле, і висловлюють надії на таке саме майбутнє, супроводжуючи слова на захист академії окремими світового рівня досягненнями останніх років, які, на щастя, все ж є. Проте немає жодних сумнівів, що головне “академічне” досягнення років незалежності – це збереження НАН України як цілісної, працездатної структури, чого не вдалося зробити для галузевих установ та високотехнологічних виробництв. У цього “доробку” лише один справжній автор й один непереможний охоронець – Б. Патон, який обіймає виборну посаду президента академії протягом понад 50 років, що, не виключено, є світовим рекордом...

Не секрет, що всі 22 роки незалежності для Національної академії не були безхмарними, іноді труднощі здавалися непереборними, але, незважаючи ні на що, зазнаючи втрат і негараздів, відбиваючись наскільки можливо від зазіхань на її чимале майно й інколи вимушено жертвуючи ним, вона вистояла і залишилася, хоча й у незмінному вигляді, по суті, єдиним у країні науковим центром, де проводять фундаментальні дослідження, за деякими напрямками навіть світового рівня. Загалом, НАН України була й залишається системоутвірним деревом вітчизняної науки, яке потрібно плекати

і зберігати. А квінтесенцією поважного ставлення до академії, як важливої державної інституції, мабуть, можна вважати інавгураційні слова новообраного президента РАН академіка В. Фортова: *“Всю свою жизнь я проработал в системе Академии наук и считаю академическую форму организации науки наилучшей <...> для проведения фундаментальных исследований”*. Безперечно, під цим висловом поставили б свій підпис більшість провідних науковців НАН України.

Певна річ, академія могла б працювати значно корисніше для держави і зробити набагато більше, якби не жалюгідне фінансування, якого ледь вистачає на жебрацьку заробітну плату, а про переоснащення інструментарію, передплату наукових видань, відрядження годі й казати. І все ж таки, попри всі проблеми, наукове життя в академії не вмерло, що не можуть не визнавати навіть її завзяті критики. Вони також розуміють, що без затребуваності наукових результатів великим і малим бізнесом, суспільством у цілому вимагати від академії значної економічної користі не лише безглуздо, а й несправедливо. Академія має досить потужний потенціал фундаментальних досліджень і може повертати країні технології, патенти, економічні пропозиції, виступати як експерт із найважливіших питань, однак чекати цього від неї можна лише за умови належної фінансової підтримки. Навіть у вкрай несприятливій ситуації вона виробляє науковий продукт, і жодна науково-технічна виставка не обходиться без численних експонатів академії. Проте на ці виставкові стенди рідко дивляться очі, здавалося б, зацікавлених осіб – приватних промисловців і бізнесменів, керівників державних підприємств і відомств.

На користь академії порівняно, скажімо, з університетами красномовно свідчать і формальні статистичні дані: маючи близько 15 % кадрового наукового потенціалу країни, вона дає понад 50 % друкованої наукової продукції в рейтингових виданнях, у неї значно вищі сумарні цитат-індекси й індекси Хірша, при цьому вона отримує близько 10 % наукового бюджету країни. Однак середня заробітна плата і аспірантська стипендія в дослідницьких університетах подекуди майже вдвічі вищі, ніж у НАН України, що навряд чи є нормальним. Водночас саме академія кровно зацікавлена у розвитку вищої освіти, оскільки може користуватися лише її *“продукцією”*» (*Локтєв В. Національна академія наук України: бути чи не бути? // Вісник НАН України. – 2013. – № 10. – С. 42–43*).